

Németh András

Kisesszé

Mindenki számára ismerős fundamentális mondatunkban – *Kezdetben Isten teremtette az eget és a földet* – ott van az a felismerés, az ember létalapját körülvevő kozmosz korábbi, mint mi. Ennek része vagyunk, ahogy a tüdönket átjáró levegő, aminek jelenvalósága nélkül biztosan a pusztulásba, a pillanatokon belüli megsemmisülésbe hullanánk. Nekünk az a gömb a bölcsőnk és végső nyughelyünk, amit beborít a számunkra elengedhetetlenül szükséges gázok elegye. A legnagyobb magasságokba vágyó ember is kénytelen magával vinni ebből annyit, hogy tudjon valamit az eddig felfedezhetetlen természeti igazságokról, kutathasson, ezzel jobban rálásson önmagára. Amíg a teremtmények csak addig emelheték fel a tekintetüket, segítő eszközeikkel csak addig kémlelheték a távoli csillagokat, amíg nem hiányzott nekik a levegő, nyilvánvaló ténynek tűnt, a világ megszületésével, folytonos alakulásával biztosított adomány korlátlanul rendelkezésünkre áll. Mára már megbizonyosodhattunk arról, a homoszféra, ami a nevét nem az emberről, hanem az egységességet, kölcsönösséget jelentő görög eredetű fogalomtól kapta, bizony ritkaszövetű burok, a mindenség méreteit sejtve felfoghatatlanul vékony héj. Ez a héj, a miénk, az őselemek egyike. Leginkább erről mondhatjuk ki, a legkevesebb megrázkódtatást jelenti a civilizáció számára. A föld? A mélye látát rejt, félelmet keltően beszédes, morran, reng. Mintha óriás hátán járnánk, mozdul, megrázza hegyeit, völgyeit. A tűz? Melegét, fényét kénytelen kordában tartani a fázó, a sötétségben vergődő is. A víz? A szomjazok oltalmazóan nárcisztükrű anyala? Szökőár, a hajóját építő Noét kigúnyolók, később együttrettegők utolsó képe a világról. A levegő? Személytelenül tiszta, észrevehetetlenül ölelő, lenge test, anyag, de sohasem ütközünk bele jártunkban, keltünkben. A viharokat sem kérhetjük számon csak rajta, a mennydörgést pedig engedjük át Zeusznak, hiszen, ha kidörgedelmeskedte indulatait, lassan megjelenik utána a szivárvány. Bizonyára meseszerűen egyszerű így elmerengeni a héjről, kis túlzással primer tulajdonságúvá tenni a mag helyett, de környezetünkben első találkozásaink jóval többször alakulnak úgy, sejtelmünk sincs arról, mivégre van, méginkább milyen a mag, miért kellene megóvni, miért viseljük el kénytelenségből a páncélt, vagy netán a tokot a hős, az ékszer védelmezőjét. Olyan sok mindenre megtanít a héj. Tárgyak, barátnők, barátok érző tiszteletére, a realitás kétségbeejtően nyilvánvaló voltára. Hogy ne meztelenedjen le előttünk a titok, valami, valaki kiszolgáltatottsága, gyengesége. Talán gyónással kezdhetném, bizony, engem nehezen ment fel az irodalom, mégis egyszer megbocsátanak nekem, hiszen feleség és félj angyallá teremtéséről próbáltam verstörténetet összerakni. Elképzelhető, hogy a szereplők soraim olvasva ráismernek magukra, mert egy kulturális ünnepen kerültem a közelükbe. Még számomra eddig ismeretlen héjként merték segítségül hívni a szerelmet. Mennyire ismerhetik egymást! Takargatnivalójuk nincs. Testük küzdelmes napok, hetek leszüretelhetetlen termése. Aldozat, lemondás hónapról hónapra. Erre sovány vigasz a kitüntetés, az irigyelt apanázsuk se

tekinthető nyugdíjkiegészítés. Aztán ehhez a gratuláló kézfogást kizáró remegés. Mi marad nekik? Az emberi méltóság, az elkívánhatatlan, éteri érzés, ami a kiúzetés után sem törölhető ki az emlékezetből. Percekre halhatatlanokká teremtheti őket betűk egymásutánja. Tér, idő a vak igazságkeresőt buktatja. Ők alkotják a legszentebb levegőt, ami átbugyolál bennünk, néha visszagondolva rájuk a miénknek vélhetjük közkinccsé lett évtizedeik. Nem fújják ki alólunk a port, nem döntenek le a lábunkról, de a leggyorsabban továbbviszik a hangot vagy a csenget tartják meg. És ami a legőszintébb, odaengedik az aurájukhoz bárki tekintetét, együtt megéltté varázsolvá a szemlélőnek is az intimitás országában lüktető ereket.

Rövidnovella az érintésről

Minek riadnának meg
úgy, ahogy muszáj házas
jegyesek, ha valamin
rajtakaphatják őket.

Lehet elég mögöttük
ahhoz, túltegyék maguk
megértő képmutatók
tekintetén. A férfi,

látszólag mozdulatlan,
az asszony, csuklójában
ötven év együttléte
lüktet, simogatásra

már felébreszthetetlen
hímhúsba, a szívtrónról
letaszíthatatlan, szent
király alvó combjába

mélyedő öt ujjával
vallja meg bárki előtt,
most nem befogad, hanem
elfogad. Vajon a két

elémvarázsolt embert
mint Filemont, Baukiszt
nézem? Csodákban hisznek?
A férfit az életet

semmibe vevő kórtól
hogyan szabadítaná meg
az asszony? A parkinson
örökkévalósága

ördögibb cselvetésre
vár hétköznapi apró
örömeinél, sírig
tartó húséggel akar

osztolni áldozata
sorsában, miért válna
meg tőle, akár jelként
egy viseletes gyűrű.

A betegséget mindig
leleplező remegést
szégyenlősen szemérmes
gesztusok erősítik,

jobb, szebb kővé dermedten
nő szerelempalástja
mögé rejteni a test
esendő gyengeségét.

A gyógyíthatatlannak
így még maradhat annyi,
megmoccannia sem kell,
megkapja azt, amiért

más térdre hull, hazugság
helyett a közös évek
héja alatt megérlelt
időt adva egymásnak.

Én persze nem vagyok ilyen tökéletes, a héj számomra kívülről meg belülről is kételkedés útján érhető el, tamaskodva, próbára téve másokat, az érzékelés határait, olykor a felfoghatatlant, az értékke érdemesített vagy vegetatív vágyakká silányított létpillanatokat. Most megint segítség kell nekem, Szabó Lőrinc harmincnégy éves korában született költeményére hagyatkozom, azt nála hozzám közelebb álló alkotóként kevesen tették elém úgy, amint neki sikerült, a valóság kérdéseket ébreszthet bennünk, akár helyettünk keres választ, míg nekünk meghagyja a kétség személyes titkait. Tapintok és hiszek. Tapintok és tagadok. És ráismerek a reményre. Mire int engem a héj? Közelben maradni. Közel Istenhez, közel a teremtett világhoz. Szabadjon itt arra a mindenki iskolájában tanulható axiómára, görög nyelvhasználatban értéket, értékeset jelentő szóra hivatkoznom, ami szerint Eukleidész párhuzamos egyenesei sohasem keresztezhetik, de még csak nem is érinthetik egymást, ám a reneszánsz tökéletesítette perspektíva géniuszainak minden festményén, a kép takarta mezőben minden parallel találkozik a társával. Íme, felülírja a művészet, az emberi teremtés a nyers reáliák rigorózus szabályait. Magunkról a közönyt kell leráznunk, az érzéketlen szemlélődést, nem az együttérzést megerősítő, a vívódást

sem tagadó kérdéseket. Készülnünk kell a héj dédelgette, óvta ismeretlennel felveendő szemkontaktusra. Kinek, minek higgyen Szabó Lőrinc a költőóriás? A saját belső hangjának, tárgyak, élőlények, képzeletszülte szférák, bioflórák alakjainak, vélt, valós, kikezdhethetlen biztonságban, héj alatt, héj védelme mögött, a héj önfeláldozása árán az önbecsülésének. Szabó Lőrinc műve különös érettségről tesz tanúbizonyságot, nyoma sincs benne a rezignáltságnak, az enerváltak mondén életuntságának. A lemondó bölcs legyintés helyett a biza-kodó, emberöltők tapasztalatára épült jelent fogalmazza meg, nem zárva ki a jövőbe vetett hitet, reményt. Felelősséggel szembesíti a költemény olvasójával és önmagával a bárkinek fölfogható valóságot, de a tapasztalatot olyan pie-desztálra helyezi, ahonnan éteri távlatokig juthat az ember. Már a szonettforma választása is sugallja, a témához, annak magasztosságához ékes fordulatok, ugyanakkor velős, köznyelvi eszközök, letisztult kifejezések, sallangok nélküli fogalmak a kívánatosak. A költő azt közli velünk, ami van, de témáját fenséges ruhába öltözteti. Lám, tiszteletet kér és ad a héjnak.

A tapintáshoz

*Nem indulsz kétes kalandokra: te
befeled fordulsz. Csak neked hiszek,
mondtam, te vagy a gyönyör és a seb
és a vak húsnak te vagy a szeme*

*magába s másba nézni, tebelőled
született a csók és terajta át
lűktet egymásba két árva világ,
mikor összeadod a szeretőket!*

*De minden inog és fogy és szökik
és sokszor már csak káprázat, amit
még rám csókolnak lepke kezeid...*

*Te is becsapsz? Már te is? Öregedve
s hitetlenül nézek örömeidre...
Kinek higgyek Valóság, ha neked se?!*

Aztán nekem miféle héj adatik meg? Egyszerűbben: mi vesz, mi vehet körül? Mi volna a saját osztályrészem? Lehet nekem valakivel, valamivel közös terem, időm? Inkább másokat kellene erről megkérdezni, amikor végigmérnek, konstatálják a mostani helyzetem, azt, hol tartok épp most. Mackógatyesz, combnyaktörésekkel gazdagodott nyolcvanasoknak szánt szobacipő. Ez látható, ami héjnak nagyon jól megteszi. Vendéglátós aranybányák külszíni megzseb felszíni fejtései, fejései után egyre több sebet mutató környéken lakom, lumpenturisták után otthagyt jólétnyomokat kerülgetve. Azt vélem, én már tudom, mekkora kincs a karthauzi csend. Mellé a test őszinte megnyilvánulása, maliciózus mosoly, csengő nevetés. Az egészség inkább máról holnapra csak, holnaputánra meg vajon ki mer előre tervezni? (Azért biztos van ilyen.) Segít

a szerencse? Inkább én segítek másokon. Tartalmas tapasztalatokkal lehetek konklúziókollekció tulajdonosa. Kincseim, talán, néha a nyilvánossággal is büszkélkedhetnek. A társadalom jópár peremvidékén megfordultam, bennem az empiria ezeken a helyeken az együttérzést váltotta ki olyan módon, azonosulni nem szerettem volna mindennel, de erőt merítettem – vajon Istenbe vetett hitből? – ahhoz, a munkáimat ilyen szférában egyes szám első személyű elbeszélőként hozzam létre. A kevéshez, a semmihez ragaszkodók egymás ellen fordulásakor, a szorongató, megalázó státusztalanság leplezetlen indulataiban, karakter nélkül acsargó, személytelen idolt magukból felépítő jellemtelenek színpadán is éreztem a törekvést főszereplői mivolt elérésére. Bizonyosan ezek a lelkek is tereltek valamerre, szárnyukat a mélység csatornáiban átmosdató, fényesítő védangyalaimnak képzelhetem őket. Ha valakiknek, nekik létkérdés a látszat, az ilyen, olyan eszközökkel, még a legdurvább módon is kierőszakolt tekintély fenntartása. A héj nekik a külső viszonyaikban felmutatható kikezdhetetlenséget, félresöpörhetetlenséget, szinte uralkodói kiváltságok sorát közvetíti a náluk is nyomorúságosabb figurák felé. A cokihoz való jog, a távortartás, az érinthetetlenség szimbólumát. (Ha lent nincs testvériesség, vajon mi lehet éteri magasságokban? Theomachia?) Mégis nyitottnak lenni mindenre. A nyitottság arany héj.

Plebszirigyen ételosztáskor

Közelebb kerülni bárkihez
felemás ajánlatokkal és
leszerelni sör helyett szakés
vacsorával elvetélt pipec

alakot, na, ezt elég hamar
el is éri sznobseregietek
pubikája, sok, felismerek
valahogy belőlük én fukar

leleményeset meg oly sovány
vasalatlan öltönyöst, akik
a nyomorhoz értenek, talány,

minek adnak annyit annak úgy,
akinek leves ha átfolyik
a veséin, áll alatta: húgy.

Az eddigiekből kiviláglott, mitagadás, szegény vagyok, mintsem jómódú. Jobban is veszem, ha valaki helyettem tökéletesen megfogalmazza, milyen szemszögből van értelme elfogadni a szabad homo sapiens kőbe véshető és kőbe véshetetlen kötöttségeit, a cselekvési határokat. A szemléző objektivitása szimpatikusabb nekem a kicsinyesen sóvárgó eszmefuttatásainál. De ki ne lenne ezzel így? A már hivatkozott Szabó Lőrinc véleményformáló tárgyilagossághoz azzal jut el a jelen írás másik, tőle idézett, örökbe kapott versében, nem ő

az obszerváns, a tárgy kap szót, és monológja annyira őszinte, kétség sem merül fel az olvasóban, az igazságot nyújtja át neki tálcán a költő. Lenyűgöző vers különösen attól, aki a szenzualitás apostola, az érzelmeket étellel megtöltő, teremtő alkotóművész. Higgadtan hallgat, nem vág közbe klakkokhoz tartozó ál-bölcsességével a személyes önmeghatározásba, pedig lehetne rá elég nyomós oka. Ahogy az a «Tücsökzene» több gyönyörű darabjából tudható, monoton hétköznapiok lassan őrlő malmai teszik porrá eszményeit, a jólét elérhetőségének illúziójától is megfosztva keres lopott órákat, percnyi megnyugvást hozó apró örömeket. Örömeket? Gyalázkodást kiváltó, kipécézéshez jó, botlásnál rosszabbnak ítélt kiutkeresést. A családfő inkább megoszthatatlan gondjai, éjszakai, megterhelő szerkesztőségi munkák, hamar elfogyó pénz, egzisztenciális bizonytalanság mind, mind mardossák a kívülállók szemében a szerelemben is kárhozottnak tűnő zsenit. Az ellene fordulók képmutatóan elvárt morális igényének még így is megfelelni akaró költő annyiszor, de annyiszor élte át mások véleményviharai után az újabb és újabb szemére hányt vádatokat, a saját szavainak, a saját védelméért tett nyilatkozatainak félresöprése után megtanulta, aligha van jobb a csendnél, aligha van jobb a tárgyak beszédénél. Talán az én olvasatomban mintha a jövőjét féltő Szabó Lőrinc önmagának adna elégtételt a sérelmeiért. Felveszi a maró lúggal, savval is kikezdehetetlen, élő arany páncélt, ami mögé a kígyók nyelve sem ér, és felismerteti mindenkivel, mekkora érték ő maga. Akinek a bűnei is aranyból vannak, az nem jelentéktelen senki. Akit nem lehet aprópénzre váltani, az a kárhozottai fölé emelkedik. Héj a személyiség.

Hétköznapiokra maradó történelem

– A túlélő
katolizáltakért.

Sok minden balról kezdődik,
gyakran balról is olvashatunk,
és most köztetek az emlék
lesz ehhez a legjobb tanunk.

Akár világháború idején, papnál,
a szerény közös reggelit
megelőzően, életbenmaradásért
eltanulgatott békehit

szerint úgy vetek nálatok
igaz keresztet, bal kezem
viszi végig szentebb jelem

a testemen, tudatlanul
még, vagy talán örökre, mint
kiskoromban, mert egy széderest megérint.

A szerző szövegét Szondi György (interjúnak induló) kérdései inspirálták.

Életkép

Kivárva az órát, a percet

Gazdatest
 őrzi meg
 lelkekért
 békevágy
 és a lány
 húst, a vért
 játszva szeg,
 bíbor est
 kincseit –

Szenvedő
 úgyse hal
 még halált,
 nincs közel –
 átölel
 kint, zilált
 hang ural
 ész, erő
 fogy megint –

Életkép

Mint a magamét.
 Csak nézném.

Árnyékfoltos rét.
 Pár másodpercig
 éjt, nappalt játszik
 minden hangyának.

Szép országukban
 fűmezsgyét snájdig
 strázsák őriznek,
 és kérik, várjak,

míg jó tücsköknek
nem lesz váratlan
jéggyantás tél. Gyík
vagy légy testét

őrizném,
mint a magamét?

Szobordávid, Michelangelo keze alól

– Szepes Erika kultúrákövetnek, szeretettel.

Apám? Lehetnék én ő?
Azt nem tudom, mennyire
természetes a póz, van
mégis valami abban,
hogy bölcs nyugalmát sosem

vesztette el, bár feje
egyszerre a leendő
hőse, meg a szelíd kő
testével áldott, üde

márványekkel tele
szenté. Csak a modelljét
képzeltetem el úgy két
szemmel, talán védene,

mindig, gyerekként, hite
tábláinak ígéit
őrző öregeket. Mint
élő anyám. És, vele,

apám. Lehetnék én: ő.